

Аналіз та шляхи удосконалення адміністрування податку на додану вартість через вплив нормативно-правових актів на фінансово-господарську діяльність банків

Раскрыто влияние на великого платника податків введеного в дію нормативно-законодавчих актів органів виконавчої влади. Окреслено основні проблеми при виконанні положень нормативно-законодавчих актів та внесено пропозиції по удосконаленню контролю за справлянням податку на додану вартість на прикладі банків як юридичних осіб – платників податків.

Раскрыто влияние на крупного налогоплательщика введенных законодательных актов органов исполнительной власти. Определены проблемы с соблюдением положений нормативно-законодательных актов и внесены предложения по совершенствованию контроля за взиманием налога на добавленную стоимость на примере банков как субъектов хозяйствования.

Disclose the impact on a large tax imposed by legislative acts of executive power. The problems of compliance with the provisions of regulatory legislation, and made proposals to improve the monitoring of levying value added tax on the example of banks – both entities.

Постановка проблеми. Своєчасне та повне стягнення податків до бюджету держави є однією з найгостріших і найактуальніших проблем сучасного соціально-економічного життя країни.

Головне завдання для податкової служби – зібрати заплановану суму податкових надходжень до бюджету.

Одним із основних бюджетонаповнюючих податків є податок на додану вартість (надалі – ПДВ). Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року №835-VI у дохідній частині бюджету заплановано податкових надходжень у загальній сумі 178 936 944,7 тис. грн., з них 94 839 598,9 тис. грн. надходжень з податку на додану вартість [3]. Оскільки запланована сума надходжень по ПДВ становить більшу половину від загальних податкових надходжень, актуальним на сьогодні є вирішення питання удосконалення адміністрування ПДВ.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На удосконалення податкового контролю і його реформування в розрізі ПДВ були спрямовані наукові праці таких вчених, як В.Л. Андрущенко, В.В. Буряковський, В.П. Вишневіський, П.В. Мельник, А.М. Соколовська, А.І. Даниленко, та багато інших.

Об'єктом дослідження є банківська діяльність в Україні.

Предметом дослідження є податковий контроль щодо надходження податку на додану вартість на прикладі банку «Х».

Мета статті – дослідження впливу нормативно-законодавчих актів на ефективність функціонування ПДВ. Дана мета визначила постановку таких завдань:

1) дослідити вплив введеного в дію Додатку 5 до декларації по ПДВ та законодавчих актів, прийнятих в 2008–2009 роки, на ефективність надходження податку;

2) визначити коло проблем, які виникають у великого платника податків, з боку банківської сфери при виконанні положень нормативно-законодавчих актів;

3) оцінити доцільність посилення контролю за справлянням ПДВ та внести пропозиції по удосконаленню контролю за справлянням ПДВ з використанням в перспективі Загального реєстру податкових накладних з розділенням його на групи.

Дослідження проводиться на умовному прикладі Великого платника податків (надалі ВПП) банку «Х».

Виклад основного матеріалу. В березні 2008 року було введено в дію Додаток 5 до декларації з податку на додану вартість під назвою: «Розшифровка податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів» відповідно до наказу № 159 від 17.03.2008 р. «Про внесення змін до податкової звітності з податку на додану вартість». У першому розділі включаються розшифровки податкових зобов'язань, а в другому розділі відповідно данні по податковому кредиту (далі – ПК), тобто відображаються операції з придбання товарів та послуг з ПДВ, які надають право формування податкового кредиту (частина 1) і операції з придбання з ПДВ, які не дають права формування податкового кредиту (частина 2) [4]. Реалізуючи принцип відкритості інформації, на сайті ДПА була відкрита сторінка єдиного всеукраїнського реєстру платників ПДВ «Дані про платників ПДВ» [10], до якої мають доступ всі бажаючі і при потребі можуть скористатися безплатно і без попередньої реєстрації. Тобто в березні 2008 року відбулися глобальні зміни в бік відкритості інформації контролю щодо справляння ПДВ. Це дозволило державній податковій інспекції в коротший термін, користуючись єдиною всеукраїнською ба-

зою даних платників ПДВ, проводити перевірки (співставлення) по контрагентах того чи іншого платника в розрізі достовірності індивідуальних податкових номерів та суми податкового кредиту, що сформувалися протягом звітного періоду. Це суттєво прискорило контроль за справлянням і відшкодуванням задекларованих коштів, та унеможливило в довгостроковій перспективі роботу фіктивних підприємств. Так, за період з березня по вересень 2008 року, за даними ДПА [10], було прийнято та введено в базу 2,1 млн. шт. декларацій з Дод. 5. З них було опрацьовано 1,6 млн. шт., проведено співставлень контрагентів 56,8 млн. шт. і виявлено розбіжностей між 5,9 мільйонами контрагентів. У ході цієї роботи виявлено і значну кількість технічних помилок у деклараціях – а саме майже 60% від загальної кількості. Це є великою проблемою, оскільки технічні помилки призводять до повторної уточнюючої задачі звіту. Все це збільшує обсяг роботи як працівників податкових органів, так і платників податків. До основних проблем при заповненні запропонованого додатку можна віднести: неправильно вказані індивідуальні податкові номери, невірно вказані періоди виписки податкових накладних в Розділі II «Податковий кредит». Для підтвердження нашої думки – що помилки мають місце, але їм можна запобігти, розглядали умовного великого платника податків – Банк «Х».

Скажімо, маючи 100 відділень, розташованих у 20 регіонах України, банк «Х» сплачує податки у Києві по місцезнаходженню Головного офісу (надалі ГО). Банк надає послуги по обслуговуванню клієнтів які згідно з законом України оподатковуються ПДВ. Проконтролювати виписку податкових накладних, дані яких будуть вноситись у Розділ I Дод. 5 «Податкові зобов'язання» можливо, адже саме ГО централізовано їх випикує. В той же час трапляються ситуації, коли контрагенти, послуги яким надає банк і у вартість яких включено ПДВ, не надають інформацію про те, чи вони являються платниками ПДВ, і не вимагають податкову накладну при розрахунку. Згодом, формуючи свою звітність по ПДВ, вони звертаються з проханням виписати накладну, оскільки законодавчо такий крок обумовлений.

Основна проблема виникає у банків при заповненні Розділу 2 «Податковий кредит». При купівлі обладнання, канцелярських приладів та інших товарів відділеннями їм надається податкова накладна контрагентом, яка вноситься ним в Розділ 1 «Податкові зобов'язання». На практиці ж податкові накладні надходять після закінчення звітного періоду через географічну віддаленість філіалів та неякісну організацію документообігу в державі (державні та приватні поштові перевезення). Для банків – великих платників податків – проблемою є співпраця з широким колом контрагентів на всій території України, які випикують десятки тисяч податкових накладних за звітний період.

У липні 2009 року вступило в дію розпорядження Кабінету Міністрів України №757-р «Про деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)». В його

другому розділі зазначено, що платники податку на додану вартість декларують суму податкового кредиту в період виникнення податкових зобов'язань [6].

У невеликих підрозділах та філіалах банку «Х» це розпорядження може виконуватися, оскільки у них менший обсяг оподатковуваних операцій та охоплюється менший територіальний простір. У ВПП виникають труднощі через: з одного боку, велику кількість контрагентів, з іншого – через те, що такі підприємства, як «Укртелеком» та йому подібні, випикують податкові накладні останнім днем календарного місяця. Через відсутність на сьогодні законодавчо дійсної електронної податкової накладної паперова податкова накладна не встигає вчасно дійти до покупця послуг у визначені законом терміни. В уточнюючому Дод. 5 платник не має права внести дані з накладних, котрі надійшли по закінченні більше двох податкових періодів, і не має права коригувати показники податкового кредиту в сумі, що більше 10% від загальної суми ПК відповідного звітного періоду (відповідно до розпорядження КМУ від 17 липня 2009 р. №838-р «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість» [7]).

Податкову накладну, отриману після проходження податкового періоду, в якому вона була виписана, не можна включити до складу податкового кредиту наступного звітного податкового періоду. В уточнюючому звіті даного додатку кошти, сума котрих перевищує встановлений бар'єр 10%, також не можна відносити на рахунок податкового кредиту.

При виконанні даного розпорядження, якщо платник не внесе дані в Розділ 2 Додатку 5 в силу різних причин, залишається під питанням процес співставлення відповідної інформації між контрагентами, і подальші дії як податкових органів, так і платників.

Однак згідно із Законом України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 р. №168/97-ВР дані з податкової накладної мають право вноситись протягом декількох податкових періодів. У даному випадку розпорядження КМУ іде в розрізі із законом, а суб'єкти господарювання мають усі права подавати позови до суду, щодо зміни умов розрахунку податкових платежів. З наукової точки зору назва документу «розпорядження» носить розпорядчий характер і не може регулювати положення статті закону.

У платників податків виникло на підставі даного розпорядження питання щодо правильності бухгалтерського обліку неврахованих сум податкового кредиту, адже сума не віднесених коштів на рахунок податкового кредиту ПДВ не закриває потрачених коштів, та їх потрібно буде відобразити в бухгалтерській звітності нетиповою бухгалтерською проводкою. Суми не зарахованих коштів потрібно відносити або на валові витрати, або списувати за рахунок чистого прибутку.

У Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 р. №334/94-ВР визначено, що об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

звітнього періоду, на суму валових витрат платника податку та суму амортизаційних відрахувань [З], тобто:

$$П = ВД - ВВ - А, \quad (1)$$

де $П$ – прибуток;

$ВД$ – валовий доход;

$ВВ$ – валові витрати;

$А$ – сума амортизаційних відрахувань.

При можливості відображення не зарахованих коштів на рахунок податкового кредиту в частині валових витрат зменшиться прибуток до оподаткування, тобто:

$$П = ВД - (ВВ - ПК) - А, \quad (2)$$

де $ПК$ – сума податкового кредиту не врахованого в декларацію по ПДВ.

За рахунок неврахованих сум податкового кредиту по ПДВ збільшаться надходження до бюджету з податку на додану вартість, але виникне недоїмка надходжень з податку на прибуток підприємств.

Якщо незакриті кошти податкового кредиту відносити на рахунок чистого прибутку це негативно вплине на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Розглянемо дану ситуацію на прикладі фінансових показників банку «Х». Фінансовий стан комерційного банку – це характеристика його фінансової конкурентоспроможності (тобто платоспроможності та стійкості), використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою, своїми клієнтами (фізичними та юридичними особами) та іншими комерційними банками [9, с. 73]. Для наочності і підтвердження думки, що фінансовий стан банку «Х» погіршиться при відшкодуванні за рахунок чистого прибутку суми податкового кредиту неврахованого в декларації з ПДВ, розглянемо розрахунок кількох основних показників, що характеризують банківську діяльність до вступу в дію розпоряджень і після вступу в дію розпоряджень (залишаючи можливість умовності, розрахунок проводиться в млн. грн.).

1. Визначення загальної ліквідності:

$$\text{Загальна ліквідність (ЗЛ)} = \left(\frac{\text{активи банку}}{\text{зобов'язання банку}} \right) \times 100\%$$

$$1.1. \text{ ЗЛ} = \left(\frac{53542,33}{37120,27} \right) \times 100\% = 144\% \quad (3)$$

$$1.2. \text{ ЗЛ} = \left(\frac{60721,07}{43878,73} \right) \times 100\% = 138\%$$

Нормативне значення показника ліквідності має бути не менше ніж 100%. Як бачимо, зі збільшенням зобов'язань норма ліквідності може по проходженню деякого терміну приблизитись до мінімально допустимого значення.

2. Розрахунок платоспроможності банку:

$$\text{Платоспроможність (ПС)} = \left(\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}} \right) \times 100\%$$

$$2.1. \text{ ПС} = \left(\frac{16425,56}{53542,33} \right) \times 100\% = 30,6\% \quad (4)$$

$$2.2. \text{ ПС} = \left(\frac{16843,46}{60721,07} \right) \times 100\% = 22,7\%$$

Платоспроможність банку – спроможність своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання щодо кредитних або інших операцій грошового характеру [7, с.84]. З розрахунку бачимо, що при систематичному зниженні суми власного капіталу може виникнути ситуація недостатності власних коштів банку виконувати свої платіжні зобов'язання.

Зазначені розрахунки доводять, що сума не зарахованих коштів податкового кредиту в декларацію по ПДВ, але віднесених за рахунок чистого прибутку суттєво погіршить фінансовий стан банку «Х».

На основі проведених досліджень пропонуємо для покращення роботи податкової служби в розрізі адміністрування податків та роботи платників податків (з одночасним посиленням контролю за сплатою податків, зі сторони держави) таке:

1) внести такі зміни у Розпорядження КМУ «Про деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)»: «Платники податку на додану вартість декларують суму податкового кредиту у період виникнення податкового зобов'язання. Платники котрі входять до групи Великих платників податків мають право декларувати суму податкового кредиту у період виникнення податкового зобов'язання, та по проходженню ще двох податкових періодів» (тобто збільшити термін для внесення даних до декларації та додатку 5);

2) внести такі зміни в розпорядження КМУ «Про врегулювання питань адміністрування податку на додану вартість»: ввести градацію за матеріаломісткістю витрат платників податків, тобто надати великим платникам податків право переходити встановлений норматив 10% загальної суми ПК попереднього періоду коригування від загальної суми податкового кредиту, або уточнення показників декларації, на 20% від суми податкового кредиту, тобто встановити максимальний норматив в розмірі 30% від загальної суми ПК.

Це надасть можливість підприємствам не входити в фінансове затишшя в кінці звітнього періоду, а здійснювати господарські операції і виписувати накладні. Відповідно не будуть вимиватися оборотні коштів, так як не внесені суми коштів податкового кредиту в декларацію по ПДВ будуть задекларовані пізніше і по бухгалтерському обліку буде витримуватися баланс. І банки і національний виробник будуть розвиватись і сплачувати в повному обсязі податки, дотримуватися ритмічності виробничого процесу, не переводячи капітал в тінь;

Таблиця даних основних фінансових показників по банку "Х"* (великого платника податків), млн. грн.

Період	Активи	Зобов'язання банку	Власний капітал
Червень 2009 року	53 542,33	37 120,27	16 425,56
Вересень 2009 року	60 721,07	43 878,73	16 843,46

* Дані згідно веб-сайту Асоціації Українських банків - [Електронний ресурс] - <http://www.aub.com.ua>

З) продовжити механізацію процесу введення податкових накладних з формуванням єдиної бази (для покращення податкового контролю).

Указом Президента України №706/2009 «Про зупинення дії пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року №757-р та розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року №838-р» [5], було призупинено дію вищезазначених розпоряджень. Однак для покращення контролю адміністрування ПДВ, доцільно запровадити в дію розглянуті розпорядження з внесенням запропонованих змін, відповідно до законодавства.

На нашу думку, для швидшого отримання позитивних результатів – необхідно на етапі розгляду проектів законів, наказів, розпоряджень та ін. нормативних документів залучати всі можливі засоби масової інформації для проведення обговорення цих проектів та психологічної підготовки платників податків до можливих змін в системі оподаткування. Також варто мати на увазі, що інколи зміни в системі оподаткування вимагають: підвищення кваліфікації як працівників суб'єктів господарювання, так і працівників податкової служби; підвищення їх технічної підготовки; наявності технічного ресурсу та вміння ним користуватися тощо.

Нами підтримується пропозиція щодо введення в дію Загального реєстру податкових накладних, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 року «Питання Загального реєстру податкових накладних». Ним передбачено запровадження реєстрації в електронному вигляді податкових накладних платників податку – продавців товарів, робіт, послуг у Загальному реєстрі податкових накладних. Виписка і реєстрація накладних, на нашу думку, повинна відбуватись в наступному порядку:

- для авторизації користувачів вхід в базу має бути тільки за персональним кодом доступу;
- відповідно запрограмовані колонки: «1. Індивідуальний податковий номер (покупця), 2. Назва товару (робіт, послуг), 3. Кількість одиниць наданого товару (робіт, послуг), 4. Сума за одиницю товару (робіт послуг)» мають заповнюватись користувачем в ручному режимі.

Після заповнення вищезазначених даних відбуватиметься автоматична перевірка наявності в базі зареєстрованого платника і його індивідуального податкового номера (надалі ІПН). При невірно вказаних даних накладна автоматично має бути заблокована та віднесена з усіма параметрами в резервну накопичувальну базу даних, коригування якої для користувача має бути заблоковане. Користувач випишує нову накладну з правильними параметрами. В подальшому для проведення належного аналізу, базу заблокованих накладних працівники ДПС можуть використовувати при проведенні необхідних заходів податкового контролю.

Якщо заповненні данні вірні, тобто відповідний платник податку існує і його ІПН є достовірним, відбудеться автоматичне заповнення всіх решти обов'язкових параметрів суб'єкта господарювання, що випишуватиме податкову

накладну, та контрагента якому буде наданий документ, а саме:

5. Номер ЄДРПОУ.
6. Адреса.
7. Сума без ПДВ (розраховується шляхом множення колонок 3 і 4).
8. Сума ПДВ (розраховується шляхом ділення колонки 7 на 5).

Дані, що автоматично вносяться, мають бути запрограмовані в єдиній базі ДПА відповідно до Свідоцтва про реєстрацію платника ПДВ. Це виключить наявність технічних помилок та зменшить ризик недостовірності даних. Далі електронна накладна може бути відправлена контрагенту (також автоматично) та при підтвердженні отримання вважатиметься наданою.

Таким чином, платники податку на додану вартість – покупці матимуть можливість запобігати отриманню недійсних податкових накладних, у зв'язку із допущенням технічних помилок при заповненні даних в накладних, перевіряючи їх дійсність у Загальному реєстрі. Також це дозволить перейти на більш зручний документообіг, загальноповсюдний у всьому цивілізованому світі [10]. Платник, що отримує електронну податкову накладну, матиме право вносити дані в Декларацію з ПДВ, не вимагаючи відповідного паперового документу.

Однак існують проблеми організаційного характеру для запровадження електронних накладних у межах всієї держави, особливо для малих платників податків, через нестачу у них фінансових ресурсів для придбання комп'ютерної техніки і доступу до глобальної мережі Інтернет. Тому необхідно розробити державну програму підтримки запровадження електронних накладних, для малих платників податків, або через надання цільових пільг по податку на прибуток, або через впровадження механізму отримання пільгового цільового кредиту. Це прискорить процес переходу на електронну звітність та електронний документообіг.

Ми пропонуємо користувачів Загального реєстру податкових накладних розділити на групи залежно від виду діяльності та надати різні можливості доступу та використання інформації.

До першої групи доступу Загального реєстру податкових накладних віднести всіх зареєстрованих платників податку на додану вартість. Надати їм можливість випишувати та отримувати електронні податкові накладні з метою формування податкового кредиту та податкового зобов'язання.

До другої групи доступу зарахувати банки, страхові організації, кредитні спілки, ломбарди, та ін. організації котрі надають послуги у вигляді кредитів, інвестицій, тощо. Установити їм можливість доступу до зареєстрованих отриманих та виданих податкових накладних в розрізі певного платника – потенційного клієнта. Доступ до інформації надавати їм тільки при згоді платника податку на додану вартість – клієнта, та після оформлення електронного запиту у відповідний підрозділ ДПА.

У третю групи доступу до Загального реєстру податкових накладних ввести науковців (аспірантів, здобувачів, кандидатів наук, докторів наук). Перегляд та використання інфор-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

мації дозволити тільки після оформлення запиту в ДПА, де має вказуватися: мета використання даних, об'єкт – назва платника податку, кількість звітних періодів по котрих потрібна інформація. Після узгодження запиту з ДПА науковцю видавати іменний код доступу, з обмеженням дії коду в часі (скажемо, для аспірантів та здобувачів – на термін до одного року, для науковців – на термін до чотирьох чи п'яти років). Доцільно вести накопичувальну базу по кількості переглянутої інформації. Для унеможливлення використання інформації не за призначенням та забезпечення конфіденційності даних платника з науковцем необхідно заключати окремих договір чи ввести кримінальну відповідальність.

Висновки

Представлена система має першочергово використовуватися великими платниками податків, особливо банками та контрагентами, котрі з ними співпрацюють. Це надасть можливість для платників податків прискорити документообіг, що призведе до відображення всіх сум податкового кредиту в Декларації за звітний період. З боку податкової служби покращиться контроль за нарахуванням та сплатою ПДВ, що дозволить прискорити автоматичне відшкодування податку на додану вартість. Також це дозволить за рахунок покращення контролю на підставі належної аналітичної бази даних розкривати незаконну діяльність підприємств що мають ознаки фіктивності, чи є дійсно фіктивними, а в подальшому – побудувати реальні математичні моделі виявлення порушників податкового законодавства.

Література

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26.12.2008 р. №835-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, №20, №21-22. – С. 269.

2. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 р. №168/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, №21. – С. 156.

3. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 р. №334/94-ВР// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, №4. – С. 28.

4. Про внесення змін до податкової звітності з податку на додану вартість [Електронний ресурс]: наказ ДПА України №159 від 17.03.2008 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> – Заголовок з екрану.

5. Про зупинення дії пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року №757-р та розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року №838-р [Електронний ресурс]: указ Президента України №706/2009 від 4.09.2009р. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents> – Заголовок з екрану.

6. Про деякі питання адміністрування потоків, зборів (обов'язкових платежів) [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ №757-р від 1 липня 2009 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> – Заголовок з екрану.

7. Про врегулювання питань адміністрування податку на додану вартість [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ №838-р від 17.07.2009 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> – Заголовок з екрану.

8. Питання Загального реєстру податкових накладних [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ №1178-р від 23.09.2009 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> – Заголовок з екрану.

9. Головач А.В., Банківська статистика / А.В. Головач., В.Б. Захожай, Н.А. Головач – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1998. – 192 с.

10. Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України <http://www.sta.gov.ua>